

TÜRKİYE SELÇUKLU DEVLETİNİN III. HÜKÜMDARI ŞAHİNŞAH DÖNEMİ VE ŞAHİNŞAH'IN ŞAHSİYETİ

MUHAMMET KEMALOĞLU

“Bir insan hareketleriyle
ruhi itiyatlar edindiği gibi,
işleriyle de kendisine isim
yapar.”
İsviçreli Yazar Jeremias

THE THIRD RULER OF TURKEY SELJUKS SHAHINSHAH'S ERA & SHAHINSHAH'S PERSONALITY

This Research is about The Third Ruler Of Turkey Seljuks Shahinshah's Era and Sahinsah's personality. The main source is about that era is Anna Commagne's Alexiad which is used in this research but Alexiad's information that gives is not same as with Turk History Philosophy. It is written with Byzantine Dialectic. Anna Commagne was a daughter of Alexios Commagne because of this Anna Commagne changed the historical events. In addition to this, there is a much detailed explanation about Ebu'l Ghazi who was the governor of Cappadocia of Turkey Seljuks.

KEYWORDS: Shahinshah, Ebul' Ghazi, Anna Commagne, Emir Bunluğ(Monolycos)

Türkiye Tarihinin (Türkiye Selçukluları Devri) çoğu zaman popülizmden uzak oluşu, Türk tarihinin bu önemli dönemiyle ilgili çalışanların azlığı ve hatta ömürlerini Türk tarihinin bu dönemine vakfetmiş tarihçilerimizin yerinin tam olarak doldurulamamasının haklı bir açıklaması olmadığını belirttikten ve onları rahmetle andıktan sonra yazımıza başlamayı uygun bulduk. Türk tarihi birbirinden ayrılmaz zincir halkalarına benzer. Zamanın akışıyla beraber, yaşanan ara dönemler istisna farklı mekan ve zamanlarda aynı milletin mensupları kurmuş oldukları siyasi, kültürel, ekonomik ve dini mekanizmalarla yaşadıkları zamana ve coğrafyaya kalıcı izler bırakmışlardır. Bu halkanın başlangıcı ne olursa olsun incelenecek konu dikkatli incelenmeli, incelenecek konunun kaynakları eleştiri süzgecinden geçirilmeli ve bu şekilde bir hükme varılmalıdır. İncelenecek konu Türk tarihi olunca da, bir Türk tarihçisi için daha hassas bir bakış açısı gerekecektir. Türk tarihini aydınlatmamız için bize kadar ulaşan kaynak eserlerin farklı milletin mensupları tarafından yazılmış olması, yapılan mücadelelerin çeşitliliği, tarihi yazanların bugün de yaşanabildiği gibi tarafgirlikten kurtulamaması bizi bile yanılgıya düşürecektir. Özellikle de Türk tarihinin bazı dönemleri için başvurulacak eser sayısının bir yada iki olması durumu daha da zor bir duruma düşürecektir. İncelediğimiz konu da yukarıda bahsettiğimiz açıklamaya uygun bir örnektir. “**Türkiye Selçuklu Devletinin III. Hükümdarı Şahinşah Dönemi Ve Şahinşah'ın Şahsiyeti**” adlı çalışmamız maalesef ki, dönemin yazarına (Anna Komnena, Aleksiad), bu döneme ilgi duyan, eser bırakmış ve yeni eserler yazan az sayıda tarihçinin çalışmalarına bağlı kalınarak yazılabilmektedir. Bizim naçiz çalışmamız ise Türkiye Selçuklu Devletinin III. Hükümdarı Şahinşah'ın kısa süren mücadele dönemine yeni bir bakış getirmek ve de belki de bu Hükümdarın ismi ile dönemini anlatmaktır. Çalışmamızdaki amacımız özellikle Anna'nın babasını bir kahraman gibi yükseltmek için yazdığı Alexiad adlı eserindeki hataları düzelterek objektif bir çalışmaya ulaşmaktır. Bizim çalışmamız ise sadece bir monografik inceleme havasında olmuştur. Umud ederiz ki bu konuyu hiç bilmeyenler için yararlı bir çalışma olur.

GİRİŞ

Malazgirt meydan muharebesinin kazanılmasıyla, Türklere, Türkiye'nin (Türklerin Ülkesi) kapısının açılmasıyla Türkler artık çekirge sürüleri gibi görevlendirildikleri bölgeleri ele geçirmeye başladılar. Bu görevlendirmenin içinde Kutalmışoğulları da vardı. Kutalmış'ın dört oğlu vardı: Mansur, Süleyman Şah, Alp İleg ve Devlet. Alp İleg ve Devlet daha Türkiye'ye gelmeden Atsız tarafından bertaraf edilmiş bu olaya ses çıkaramayan diğer kardeşler daha güvenli ve büyük Selçuklu Devletine uzak bir bölgeye yerleşmek için Türkiye'nin iç kısımlarına doğru hareket etmişti. 1073 de Konya, 1075 de İznik alınarak merkez oluşturulmuş, 1078 yılına gelindiğinde ise artık Kutalmışoğlu Süleyman Şah, Türkiye Selçuklu devletinin sorunlarının çoğunu halletmiş olarak devletini kurmuştu.

Süleyman Şah,Türkiye içerisinde tam olarak yerleşmeden,Büyük Selçuklu Devletiyle mücadeleye girişmiş ve bu mücadele sonunda hayatını kaybetmişti.Kendisinden sonra 3 yıl boyunca Türkiye Selçuklu Devleti,Ebul Kasım sayesinde,yıkılmaktan kurtulmuştu.Bir müddet sonra da Süleyman Şah'ın oğlu Kılıç Arslan kaçarak Türkiye'ye gelmiş ve Türkiye Selçuklu tahtına çıkmıştı (1092).Tahta çıkmadan önce yaşamış olduğu tutsaklık hayatı onun kişiliğinde silinmez izler bırakmıştı.Kılıç Arslan bu şartlar altında ilk siyasi hatasını yaparak Bizans'ın oyununa gelmiş ve kayın babası Çağa Bey'i öldürmüştü.Döneminin en önemli hadiselerinden biri olan ilk Haçlı seferleri karşısında da yapmış olduğu Türk askeri taktiğini başarıyla uygulaması, inançlı,kararlı ve de cesareti sayesinde Haçlılara büyük kayıplar verdimiş ancak Haçlıların Güney Uç Dağlarını aştikları sırada onları takip etmeyip geri dönmesi bu başarıları tam olarak sonuçlandırmamıştı.

I. ŞAHİNŞAH İKTİDARI ÖNCESİ GELİŞMELER

I.Kılıç Arslan'ın Son Dönemleri(1106-1107)

İlk haçlı seferinin ardından I.Kılıç Arslan batıya dönük politikasından (babası Süleyman Şah'ın yaptığı gibi) vazgeçerek tabi bunu yaparken de Bizans imparatoruyla bir anlaşma yapmayı da lüzumlu gördü ki(Bizans İmparatoru da batıdaki işleriyle uğraşmak için bu anlaşmayı uygun buldu)doğuya yöneldi.I.Kılıç Arslan,sahil bölgelerinin elden çıkmış olması, kaybedilmiş gibi gözükten itibarı doğuda yapılacak faaliyetlerle düzeltmek ve de en önemlisi tahta çıkmadan önce geçirdiği tutsaklık hayatı; hatta,Arslan Yabgu zamanından başlayan hanedan üyeleri arasındaki hakimiyet mücadelesi ve Büyük Sultanlığı kuran diğer Hanedan mensuplarının bu aileye karşı aldığı tavırlar da etkili olmuştur*.

I.Kılıç Arslan'ın doğuya yönelmesinde Haleflerinin ve kendi başına gelen olayların önemi göz ardı edilemez.I.Kılıç Arslan Türkiye* içerisindeki genişleme hareketinde başarıyı sağladıktan sonra,Türkiye dışına(yani Büyük Sultanlığa karşı)harekete geçti.Büyük Selçuklu Sultanı Mehmed Tapar,Musul'un idaresini Çökermiş'ten (Çökürmüş) alıp,Komutanlarından Çavlı'ya vermişti.Fakat Çökermiş şehri Çavlı'ya teslim etmek istemedi. Bu yüzden çıkan çarpışmada Çavlı, Çökermiş'i bertaraf ettiyse de şehre sahip olmadı. Zira,Çökermiş'e bağlılıklarını göstererek,onun küçük yaştaki oğlu Zengi'nin etrafında toplanan şehrin ileri gelenleri,Musul'u Çavlı'ya vermemek için bu meliği savunmaya karar verdiler.Diğer taraftan da Türkiye'nin en güçlü hükümdarına başvurdular.(1107)¹.Bu nazik durumdan yararlanmak ve bu önemli fırsatı kaçırmak istemeyen I.Kılıç Arslan harekete geçti.Fakat ordusunun bir kısmını daha önce yardım için Bizans'a göndermesi² ve güç dengesini iyi hesaplayamaması,büyük sultanlığın buradaki komutanları ile girdiği mücadeleyi kaybetti(Haziran 1107).

I.Kılıç Arslan'ın Ölümünden Sonraki Durum (1107-1110)

I.Haçlı Seferi sonucunda sahilleri kaybetmiş olan devlet I.Kılıç Arslan'ın ölmesiyle de bu kez de siyasi otorite boşluğuyla baş başa kalmıştı.Kılıç Arslan'dan sonra Türkiye Selçuklu Devleti kendi içine kapanmış,Türkiye sınırları ötesinde maceralar peşinde koşmak yerine,Türkiye'deki Türk Birliğini temin yolunda faaliyet göstermiştir.Böylece "ütopist" siyaset terk edilerek "realist" siyasete dönüşmüştür.Şu halde XII.asır başından itibaren Türkiye Selçukluları Devletin dış siyasetin de büyük değişiklik olmuştur³.

*Ayrıntılı bilgi için bakınız:Koca Salim,Türkiye Selçuklu Tarihi II.Cilt Malazgirt'ten Miryokefelon'a, "Kılıç Arslan'ın Kişiliği.", Ankara,2004

*Bu makalemiz içerisinde Anadolu kelimesini mümkün mertebe kullanmamaya özen gösterdik. Çünkü Anadolu kelimesi Bizans kökenlidir ve ANATOLIA kelimesinden gelmektedir.Oysa biz Türkiye Selçuklu Devletinin kuruluş tarihi olarak 1078'i almaktayız.Bizans'ın Türkiye Selçuklu Devletini tanıdığı anlaşmada 1081 yılında imzalanan DRAGOS(Kırkgeçit Çayı)antlaşmasıdır. Böylelikle sahip olunan coğrafya Türk coğrafyasıdır ve bahsi geçen tarih Türkiye Tarihi hüviyetini taşımaktadır.Yani burada Hititlerden,Urartululardan,Frigyalılardan vb. eski çağ devletlerinin artık(!) tarihi incelenmemektedir.Bir milletin yeniden şekillendirdiği,kendine mal ettiği ikinci bir anavatanın tarihi anlatılmaktadır.Bu nedenle tarihçilerin bu hususa dikkat etmesi gerekmektedir.Bu tercihimizi Saruhan(Manisa),Alaiye(Alanya),Adalar Denizi(Ege Denizi),Batı Uç Bölgesi (Ege Bölgesi),Güney Uç Sıra Dağları (Toroslar),gibi coğrafi mekanlarımız için de kullanmak zorunluluğumuz vardır. Gelecek nesillerimiz için.

¹Koca,Salim,Türkiye Selçukluları Tarihi,II. Cilt,Malazgirt'ten Miryokefelon'a (1071-1176)

²Koca,Salim,a.g.e,s.92;Cahen,Claude,Osmanlılar'dan Önce Anadolu'da Türkler,çvr.Y. Morgan, s.100,İstanbul,1984;Turan,Osman,Selçuklular Zamanında Türkiye,Siyasi Tarih,Alp Arslan'dan Osman Gazi'ye (1071-1328), İstanbul,109,1998

³Köymen.M. Altay,Selçuklu Devri Türk Tarihi,s.113,Ankara,1963

Konya tahtı sahipsiz kaldı(daha öncede **Süleyman Şah** Büyük Sultanlığa karşı giriştiği mücadeleyi kaybetmiş ancak bu mücadeleye girişmeden önce yerine **Ebul Kasım**'ı bırakmıştı) yani I.Kılıç Arslan burada şunu yapmış Büyük sultanlığın komutanlarına karşı bir birlik göndermemiş bizzat olayı kendisi sevk ve idare etmiştir.Bizans bu otorite boşluğundan yararlanarak,artık müdafaadan taarruza geçerek bütün sahilleri geri aldı.Türkler her taraftan Türkiye'nin (Anadolu'nun) iç bölgelerine doğru göçmeye başladılar.Ulubat gölü civarında toplanıp,Anadolu yaylasına dönmekte olan kalabalık bir Türkmen kitlesi⁴Bizans ordusunun saldırısına uğradı.

Bizans'ın amacı Türkmen kütellerini buradan söküp atmaktı.Bizans ordusu,Türkmenleri buldukları yerlerden atma yerine onları imha etme yoluna gitti.Öyle ki,bu hususta çok zalimce hareket edildi;hiç kimseye merhamet gösterilmedi;**beşikteki çocuklar bile kaynar kazanlara atıldı**;savunmasız halk bütünüyle katliama tabi tutuldu. Geride tüyler ürpertici görüntüler kaldı.Bu katliamdan kurtulabilenler ise;**yas alameti olarak, siyah elbiseler giyip,feryat figan içinde Türkiye'nin iç bölgelerini dolaştılar**; Bizans'a karşı soydaşlarından yardım istediler⁵.I.Kılıç Arslan Türk komutanlarına karşı mücadeleye girmeden önce oğlu **Şahinşah**'ı Melik unvanıyla **Musul**'un idaresine getirdi.Ancak I.Kılıç Arslan'ın mücadeleyi kaybetmesi üzerine Şahinşah'ta Çavlı tarafından tutuklanarak Büyük Selçuklu Devletinin merkezine,**İsfahan'a** götürüldü⁶.

I.Kılıç Arslan,1092-1107 yılları arasında 15 yıl,Haçlılara ve Bizans'a karşı büyük bir vatan savunması yapmış,sonra doğudaki Türk Beylerini hakimiyetine alarak,devletin sınırlarını genişletmişti. Lakin vermiş olduğu(geçmişin izlerini taşıyan) bu kararlar Devletin dağılma noktasına gelmesine neden olmuştur.

Kendisinden sonra geriye:**Mesud,Şahinşah (Melik Şah),Tuğrul Arslan ve Arab** adlarında çocuk sayılacak yaşta olan çocukları kalmıştı⁷.Şahinşah'ta Çavlı tarafından tutuklanarak,Büyük Selçuklu Devletinin merkezine, İsfahan'a götürülmüş ancak Mesud ve Arap'ın nerede oldukları belli değildi.Ancak I.Kılıç Arslan'ın en küçük oğlu Tuğrul Arslan annesi ve komutan **Bozmuş** tarafından Musul'dan Malatya'ya kaçırılarak,burada "**sultan**" ilan edildi.Tuğrul Arslan'ın annesi gücünü elde tutabilmek,birkaç yıl içinde peş peşe iki Türk Başbuğuyla (Beyiyle) evlenmiş ve onları oğluna atabek yapmıştı.Bunlar sırayla **II-Arslan, Artuklu Beyi Belek**⁸ti.

Yukarıda da bahsettiğimiz gibi,Bizans,sahil bölgelerinde katliamlara başlamıştı. Katliamdan kaçanlar,güçlü Türkmen beylerinde yardım istiyorlardı.Bunun üzerine **Kayseri Emiri Hasan Bey**,24 bin kişilik ordusuyla⁹**Alaşehir**'de karargah kurmuş olan **Philokales**'in üzerine yürüdü. Fakat **Hasan Bey** kendisiyle karşılaşmak istemeyen bu Bizans kuvvetiyle boşuna zaman harcamayarak,ordusunu üç kısma ayırdı.Birinci kısım Menderes havzası(**Kelbionos ovası**),ikinci kısım **Kırkağaç** ve **Bergama**;kendisinde üçüncü kısmın başında **Kemalpaşa** ve **İzmir** üzerine yürüdü¹⁰.Fakat ordusunu üç kısma bölmeye Türk birliklerinin gücünü azaltmış ve Bizans'ın pusularına ve **Philokales**'in saldırısıyla hareketi son bulmuştur(1109-1110)¹¹.

Batı sahil bölgelerinde cereyan eden Bizans tedhiş hareketi güneyde de **Ermeniler, Haçlılar** ve Bizans eliyle gerçekleştiriliyordu.Ancak batıda olduğu gibi güneyde de Türkler lehine olumsuz sonuçlar doğuruyordu.Çünkü I.Kılıç Arslan'dan sonra bölgede büyük bir otorite boşluğu oluşturmuştu.

II. ŞAHİNŞAH'IN İKTİDARI DÖNEMİ VE SONRASINDAKİ GELİŞMELER (1110- 1116)

1.Şahinşah'ın Türkiye Selçuklu Tahtına Geçişi

⁴Turan,Osman,Selçuklular Tarihi ve Türk-İslam Medeniyeti,s,292,İstanbul,1998,(7.Baskı)

⁵Koca,Salim,a.g.e,s.97;Turan,Osman,s.292,Selçuklular Tarihi ve Türk-İslam Medeniyeti,s292, İstanbul,1998,(7.Baskı);Turan,Osman,a.g.e,149,1998

⁶Koca,Salim,a.g.e,96,Turan,Osman,s,292,Selçuklular Tarihi ve Türk-İslam Medeniyeti,s.292, İstanbul,1998,(7.Baskı);Turan,Osman,a.g.e,s.111,1998

⁷Koca,Salim,a.g.e,97,Turan,Osman,a.g.e,s.111,1998

⁸Cahen,Claude,a.g.e.s.101;Koca,Salim,a.g.e,s.97; Turan,Osman,a.g.e,1998

⁹ Koca,Salim,a.g.e,s.97

¹⁰Koca,Salim,a.g.e,s.97,Anna Kommena, Alexiad,çvr.Bilge Umar,İstanbul,1996,s.442

¹¹ Sevim,Ali,Anadolu'nun Fethi(Selçuklular Dönemi),Ankara,1993,a.g.e.s.88

Şahinşah,1107'de tutsak olarak götürüldüğü İsfahan'dan,1110 yılında kaçarak* gelmiş ve Konya'da babasının tahtına oturmuştu¹².Bu üç yıllık sürede yukarıda anlattığımız kargaşalı dönem yaşanmıştır.Şahinşah'ın Türkiye'ye geldiğinde ele alması gereken bazı sorunlar vardı:

- 1- İktidarını sağlamlaştırmak,
- 2-Bizans'ın Türkiye'nin sahil bölgelerindeki saldırılarını engellemek ve kaybedilen Türk topraklarını geri almak,
- 3-Danişmendli hakimiyetini ve kardeşi Mesud'un baskılarını kırarak,hâkimiyetini sürdürmekti.

2.Şahinşah'ın İktidarını Yerleştirme Çabaları :

Şahinşah Türkiye Selçuklu Devletinin başına geçer geçmez,kendi idaresi oluşturdu.**Kayseri Emiri Hasan Bey'i**¹³ ortadan kaldırarakTürkiye'nin iç bölgeleri üzerinde tekrar hâkimiyetini kurdu.Kardeşleri Mesud ve Arab'ı tutuklayarak hapse koydurdu.Fakat bir süre sonra bir fırsatını bulan her iki şehzade de kaçtı.Mesud Danişmendliler'e sığındı ve **Emir Gazi**'nin kızıyla evlendi.Arab ise Selçuklular'a ait **Ankara**'ya gelip yerleşti¹⁴.Arab ve Tuğrul Arslan daha sonra Mesud ve Emir Gazi'nin genişleme döneminde karşımıza çıkmakta.Şahinşah merkezi idareyi kısmen de olsa kurduktan sonra Bizans'a yöneldi.

3.Bizans'ın Türkiye'nin Sahil Bölgelerindeki Saldırıların Engellemek ve Kaybedilen Türk Topraklarını Geri Alma Çabaları:

Haçlı seferleriyle Türkiye'nin batı sahilleri elden çıkmış,doğuda da gidilecek bir yer o an için yoktu. Büyük bir Türkmen kitlesine sahip olan ve Türkiye (Anadolu içlerinde) sınırlarında etkin bir role sahip Danişmendliler,hüküm sürüyordu.İkincisi Büyük Selçuklu Sultanlığına karşı büyük bir yenilgi alınmıştı.Bu yüzden yapılabilecek en doğru hareket tekrar batıya yönelmek olacaktı. Üstelik Bizans batı bölgelerinden

*Şahinşah'ı,Mehmet Tapar göndermemiştir,Türkiye Selçuklu devletinin kurucularının Türkiye'ye gelişi ile ilgili de böyle görüşler ortaya atılmıştı.Burada farklı olan ikincisinde kaçarak gelişin söz konusu oluşudur.Çünkü Mehmet Tapar hanedan üyeleriyle iktidar mücadelesi vermekte ve de iç isyanlarla uğraşmaktadır.

¹²Koca,Salim,s.99; Turan,Osman,a.g.e,1998

¹³Ayr.bkz.Turan,Osman,Selçuklular Zamanında Türkiye,Siyasi Tarih,Alp Arslan'dan Osman Gazi'ye (1071-1328),s.149, İstanbul,1998, Koca,Salim,s.99

*Hasan Bey'in ortadan kaldırılma nedeni, büyük bir ihtimalle Hasan Bey'in Şahinşah'ın Türkiye'ye gelmeden önceki faaliyetleri ve belki de Muhammet(Mehmet) Tapar ile olabilecek yakın ilişkisidir. Eğer hanedan üyesi olduğunu da düşünürsek böyle bir girişimde bulunması doğal bir hareket olacaktır.Ayrıca Ebul Kasım'ın (Apelkasem) kardeşi Ebul Gazi(Pulhhasi) olma ihtimali de vardır. Zira Şahinşah'ın dedesi Süleyman Şah zamanında bu iki kardeşin isimleri geçmektedir. Türkiye Selçuklu Devleti,Ebul Kasım ve kardeşi Kapadokya Valisi Ebul Gazi tarafından korunmuştu.Ta ki Kılıç Arslan'ın Türkiye'ye gelip iktidarı ele alıncaya kadar.I.Kılıç Arslan'ın yanında Haçlılara karşı mücadelelerde bulunmuş ve hatta Ereğli muhasarası sırasında çok sayıda şehit verdiği içinde ona nispetle çekildiği dağ Hasan-Dağı adıyla anılmaya başlamıştır.Bu arada Ebul Kasım,Bozan tarafından yay kirisiyle boğdurularak öldürülmüştü.Ki birinin yay kirisiyle boğdurulması onun hanedan mensubu olduğunu göstermektedir.Kılıç Arslan başa geçtiğinde de Ebul Kasım'ın kardeşi Ebul Gazi'yi Kapadokya (Kayseri) Valiliğine tekrar atamıştı.İhtimal odur ki Ebul Gazi ismi daha sonra kaynaklara Emir Hasan diye geçmiştir.Bize göre Kayseri Emiri Hasan Bey,Ebul Gazi'dir. I.Kılıç Arslan'ın kardeşi Kulan Arslan (Davut)'ın oğlu da olabilir.Akla ve mantığa uygun olan şimdilik budur.(Yeni kesin,tutarlı,akla ve mantığa yatkın bir kaynak bulununcaya kadar).Ancak şu soruları sormaktan da kendimizi alamıyoruz;

-1085-1110 yılına kadar geçen süre içerisinde Kayseri Emiri Hasan Beyin veya iddia edildiği gibi Ebul Gazi 'nin kayda değer bir başarısı neden kaynaklara yansımamıştır?

-24 bin kişilik bir orduya sahip olan bir kişinin iktidar için yarattığı tehlike neden I.Kılıç Arslan'ın dikkatini çekmemiştir?

-Kaynaklarda 24 bin olarak belirtilen ordu her ne kadar abartılı bir sayı olsa da Kayseri Emiri Hasan Bey'in arkasında kalabalık bir Türkmen kitlesi olduğu bir gerçektir.Eldeki bu veri Kayseri Emiri Hasan Beyin hanedanının bir üyesi olduğunu gösterebileceği gibi,I.Kılıç Arslan'ın ölümüyle birlikte dağılma aşamasına gelen devletin başına neden geçmemiştir yada kendi devletini kurma girişiminde neden bulunmamıştır sorusunu akla getirir.Aynı zamanda şu da akla gelebilir peki neden Kayseri Emiri Hasan Beyi ortadan kaldırdı da kardeşlerini ortadan kaldırmadı.O zaman da şu düşünülebilir:Şahinşah merhamet duygusuyla hareket etmiş ve küçük kardeşlerini öldürmemiştir.

¹⁴Koca,Salim,a.g.e,s.99;Turan,Osman,a.g.e,1998

içeriye doğru hareket halindeydi ve de bu bölgedeki Türk nüfusuna karşı soykırım uygularcasına katliamlar yapıyordu.

Şahinşah hemen harekete geçti ve Bizans'ın karargah kurduğu Alaşehir'e bir ordu gönderdi. Bizans birliklerinin Komutanı **Konstantin Gabras**, üzerine gelen Selçuklu ordusunu orta Menderes havzasındaki **Kelbionos ovasında (Beydağ yöresi)** karşıladı¹⁵. Gönderilen bu Selçuklu birliği Bizans karşısında yenildi ve barış yapılarak geri çekildi.*

3.1. Türkiye'nin Batı Sahillerine Doğru Genişleme Faaliyetleri :

Bizans'la yapılan barıştan kısa bir sonra 50 bin civarında bir Türkmen kitlesinin Batı uçlarına girmesi, Selçuklu-Bizans savaşları yeniden başlattı¹⁶. **İmparator Aleksios** Gelibolu'da (**Kallipolis**) bulunduğu ve ayaklarından rahatsız olduğu bir sırada Türkler'in harekete geçtiği haberini aldı. **İmparator Kibatos**'a* vardığında bir haberci huzuruna gelerek 40 bin kişilik büyük bir ordunun geldiğini bildirdi. Türk Beyleri emirlerinde ki birliklerini bölmüştü¹⁷. Bunlardan **Emir Bunluğ (Monolykos)*, Bursa, Ulubat gölü** çevresini ve **Kapı-dağ yarımadasını** vurarak, **Çanakkale**'ye ulaşmış, **Kontogmen (Kocaman)** ve **Muhammed** adındaki Selçuklu komutanları da ayı yerden **Manyas**'a kadar olan sahayı yağma etmişlerdi¹⁸(1113).

İmparator habercinin getirdiği bilgiler ışığında, **İznik Dukası Kamytzes**'i, **500 kişilik** bir kuvvetle, Türk faaliyetlerini öğrenmesi için görevlendirdi. Yalnız bunu yaparken de Türklerle herhangi bir çatışmaya girmemesini emretmişti. İmparator'dan aldığı bu talimatla İznik'ten çıkan Kamytzes, Kocaman ve Emir Muhammed komutasındaki Türk kuvvetlerine **Aorata** yakınında ulaştı; fakat Aleksios'un emrinin aksine derhal Türk kuvvetlerine saldırdı. Şüphesiz İmparatorun hareketinden haberdar olan Türkler, karşılarında ki birliği İmparatorun idare ettiği Bizans ordusu sandı, hemen ağırlıklarını bıraktı, geri çekilmeye başladılar. Ancak bu sırada **Bizans hizmetinde paralı askerlik yapan bir Türk** Selçuklu askerleri tarafından esir alındı. Ondan, kendilerine saldıran birliğin Kamytzes kuvvetleri olduğunu öğrenince, hemen dağların çevresinden dolaşip davul çalmak ve yüksek sesle bağırarak suretiyle geri çekilmekte olan Türk kuvvetlerine, toplanıp, karşı saldırıya geçme komutu verildi. Kamytzes ve emrindeki birlik elde ettiği ganimetleri toplamakla meşgul iken ve de bulunduğu bölgeyi terk etmeyince, Emir Muhammed ve Türk birlikleri, ani bir baskınla Bizans kuvvetlerini kuşattı. Kamytzes yanında kalan bir avuç adamıyla mücadeleye devam etti. Tam Türk askerleri tarafından öldürüleceği sırada Emir Muhammed yetişerek, merhamet elini uzattı ve Kamytzes'i ölmekten kurtardı. Onu bir ata bindirdi kaçmasını diye de ayaklarını bağlattı¹⁹.

Kamytzes ve emrindeki birlik, Türkler tarafından bozguna uğratılınca, İmparator'da Türk pususuna düşmemek için farklı bir yol izleyerek, **İznik, Malagina=Osmaneli** ve **Basilika=Bursa**'yı geçerek **Emet=Akrokos**'a ulaştı. İmparator, buradaki **Karmeli*** Türkler ile karşılaştı. Bu Türkler Bizans ordusuna bir şey yapamayacaklarını anlayınca, topluca kılıçtan geçirilmemek ve hayatlarını kurtarmak için düzlük alanda süratle dağılarak, vadinin içinde bulunan sazlıklara sığındılar. Sazlığın ateşe verilmesi yüzünden bir kısmı yanarak, bir kısmı da dışarı çıktığından Bizanslı askerler tarafından şehit edildi. Karmeli Türklerin başına gelenleri öğrenen Emir Muhammed derhal harekete geçerek **Kumandan Ampelas*** idaresindeki

¹⁵Koca, Salim, a.g.e, s.99; Anna, Kommena, Alexiad, s.451; Turan, Osman, a.g.e, s.154, 1998

* Savaşın galibi tam olarak belli olmasa da Selçuklu birliklerinin mağlup olduğu yada en azından istenilen neticeyi alamaması, bir müddet sonra yeni ve daha kapsamlı bir akın hareketine girişmelerine sebep olmuştur.

¹⁶Koca, Salim, a.g.e, s.100; Anna, Kommena, s.126-458; Turan, Osman, a.g.e, s.154, 1998

*Gebze ilçesi merkezine 15 dakika mesafedeki Dil iskelesi mevki=Dilovası Beldesine bağlı

¹⁷Anna, Kommena, s.458

*Türkçe'de hiçbir isim (Türkiye'ye geldikten sonra) "M" harfiyle başlayamayacağı (Muhammed, Mahmud vb.) için "Monolog" kelimesinin kullanımı yanlıştır. Osman Turan "Monolog" un, Karaman oğlu gibi şahıs ad olduğunu ve Bunsuz=Kedersiz, anlamında, Munluğ=Kederli anlamına geldiğini söylemekte ve yazımında bu şekilde korumaktadır. Fakat Salim Koca bunun Munluğ şeklindeki yazımının yerine Türkçe kurallarına uygun biçimindeki doğru olan şeklini yani "Bunsuz"u salık vermektedir. Ayr. bkz. "Koca, Salim, Türkiye Selçukluları Tarihi, II. Cilt, Malazgirt'ten Miryokefelon'a (1071-1176)"

¹⁸Koca, Salim, a.g.e, s.100; Anna, Kommena, s.458; Turan, Osman, a.g.e, s.154, 1998

¹⁹Koca, Salim, a.g.e, s.100-101; Anna, Kommena, s.459-460

* Pisidia ile Galatia sınırındaki, Senirkent yöresindeki Karma Köyü Türkmenlerine verilen ad.

* Aleksios'un artçı birlikleri komutanlarından, Tzipoures ile birlikte.

artçı birliği bozguna uğrattı, Ampelas ve **Tzipoures** adlı Bizans komutanları öldürüldü. Türk kuvvetlerinin yanında esir olarak bulunan Kamytzes bir yolunu bularak ve özellikle dikkat çekmemek için Türk elbiseleri giyerek kaçtı. İki ünlü komutanını kaybedip Kamytzes'in kaçarak kurtulmasından sonra **Aleksios, "iki verdik, bir aldık"** diyerek duygusunu ifade etmiştir²⁰.

3.2. Bizans'ın Kaybedilen Yerleri Geri Alma Çabası Ve Konya Seferi:

1116 yılında, İslam ülkeleri üzerinden Anadolu'ya büyük bir Türkmen göçü daha oldu²¹. Bu gelişmeleri haber alan İmparator Aleksios ise, komşu ülkelerden yardımcı birlikler ve paralı askerler toplayarak, Türkiye Selçuklu Devletinin başkenti Konya üzerine bir sefer düzenlemeye karar verdi. Ayağındaki ağırlar tekrar şiddetli bir şekilde nükseden Aleksios seferden vazgeçmek zorunda kaldı. İmparatorun bu hastalığı ve seferi ağırdan alınması Türk askerleri arasında alay konusu oldu ve bunu kendi aralarında bir oyun gibi sergileyerek eğlendiler²².

Bir müddet sonra İmparator ayağındaki ağırların hafiflediğini hissedince daha önce planladığı sefere çıkabildi. **Damalis (Kadıköy)** üzerinden harekete geçti. İznik, Ulubat yolunu takip ederek, Manyas'a geldi. Bizans ordusunun geldiğini gören Türk birlikleri Bizans ordusunun yanılması ve Türk kuvvetlerinin sayıca çok olduğunu göstermek için ateşler yaktılar. Gece karanlığında yanan ateşler Bizans ordusunun yanılmasına neden oldu. İmparator sabah olur-olmaz Türkler'in bulunduğu ovaya doğru aceleyle saldırı yapmak istedi. Fakat karşılarında savaşacak kimseyi bulamamışlardı. Aleksios, daha sonra **Poimaneon** yakınında karargahını kurduktan sonra, hafif donanımlı askerlerden oluşan seçme birliği Türklerin arkasından gönderdi. Bu seçme birlik **Kellia** denilen yerde Türk askerlerine yetişerek, bir kısmını kılıçtan geçirdi. Bu olayın üzerine ve yaz sıcakları nedeniyle Konya üzerine yapacağı seferi erteleyerek, karargaha geri döndü²³.

Aleksios, bu arada Türklerin yaptığı akınlardan da haberdar oluyordu. Osmaneli bölgesine geçtiğinden üç gün sonra kanlar içinde gelen bir askerın Türklerin hemen arkasında olduğunu bildirmesi üzerine İmparator, İznik yolunu tuttu²⁴. Yolda Türklerin geldiğini gören Bizans kuvvetleri Türkleri pusuya düşürerek mağlup etti ve buradan da İzmit'e geçildi²⁵.

Hazırlıklarını yapan Aleksios, İzmit'ten hareketle **Eskişehir (Dorylaion)**e buradan da **Santabaris'e** geldi. Kamytzes idaresindeki bir birliği **Bolvadin (Polybotos)** ve **Kedra (Âsar Kümbet Kalesi, ki burayı Boğa=Poukheas almıştı)** üzerine gönderdi, ancak Bizans ordusunda paralı asker olarak görev alan **iki Türk (İskit=Skyte)** askerini gizlice Boğa'ya gelerek, Kamytzes'in Türkler üzerine yapacağı sefer hakkında bilgi verdiler. Bunun üzerine de Boğa kaleyi süratle boşaltarak, Kamytzes'in önünden kaçtı. İmparator da Bolvadin'e oradan da Konya'ya ulaşmak niyetindeydi. Fakat Aleksios'un gelişinden haberdar olan Selçuklular, bütün tarlaları yakmış, su kaynaklarını tahrip etmiş, insan ve hayvanlar için bir büyük kıtlığa sebep olmuşlardı. Diğer taraftan da Kuzey bölgelerinde Danişmendliler harekete geçmiş bulunmakta idi. İmparator bu durum karşısında **Akşehir'e (Philomelion)** yönelmeye karar verdi. Burada ordusundan birkaç gurup oluşturarak yağma ve Bizanslı esirleri kurtarma girişiminde bulduktan sonra Konya üzerine yürümeye karar verdi²⁶.

Ülkesine doğru harekete geçen İmparatorun önüne hiçbir Selçuklu kuvveti çıkmıyor, lakin Bunluğ Aleksios'u ve Bizans kuvvetlerini iki yanından takip ediyor, uygun bir zamanda ve yerde saldıracağı anı bekliyordu²⁷. Bu takibin olduğu sırada Şahinşah Bunluğ'a ulak göndermiş ve Aleksios'un artçı birliklerine saldırmasını istemişti. Bunluğ da Şahinşah'a gönderdiği haberde "**ben yaşlı ve tedbirli olduğum için İmparatorla (yüz yüze) çarpışmayı şimdiye kadar erteledim. Bunu yapmayı gözüne kestirebiliyorsan, git o işi kendin dene! Sonunda kimin haklı olduğunu görelim**" diyordu²⁸.

²⁰Koca, Salim, a.g.e, s. 101; Anna, Kommena, s. 460-461; Turan, Osman, a.g.e, 155, 1998

²¹Koca, Salim, a.g.e, s. 102

²²Koca, Salim, a.g.e, s. 102; Anna, Kommena, s. 463; Turan, Osman, a.g.e, 156, 1998

²³Koca, Salim, a.g.e, s. 103; Anna, Kommena, s. 481

²⁴Koca, Salim, a.g.e, s. 103; Anna, Kommena, s. 481; Turan, Osman, a.g.e, 157, 1998

²⁵Koca, Salim, a.g.e, s. 103; Anna, Kommena, s. 481; Turan, Osman, a.g.e, 157, 1998

*Türklerin yabancı milletlerle yaptığı savaşlarda sıkça rastlanan bu olay Türk milletinin farklı coğrafyalarda da olsa, farklı devletlerin askerleri de olsalar yeri geldiğinde soydaşlarının yardımına koşabileceğini, Türklerin nerede olursa olsun diğer milletlerden ayrıldığını göstermektedir. Malazgirt Meydan Muharebesi bunun en büyük ve en önemli örneğidir.

²⁶Koca, Salim, a.g.e, s. 104-105; Anna, Kommena, s. 480-482; Turan, Osman, a.g.e, 157, 1998

²⁷Koca, Salim, a.g.e, s. 105; Anna, Kommena, s. 492

²⁸Koca, Salim, a.g.e, s. 106; Turan, Osman, a.g.e, 158, 1998

3.2. Bizans'ın Kaybedilen Yerleri Geri Alma Çabası Ve Konya Seferi:

Şahinşah, Selçuklu beyi Bunluğ tarafından bir hayli yıpratılmış ve korku içinde olan Bizans ordusu ile Eber gölü civarında meydan savaşını kabul etti.Sırtını "Sultan dağı"na veren Şahinşah,ordusunu birkaç guruba ayırdı²⁹.Bizans ordusunun sağ kanadına Anna'nın eşi Nikephoros Bryennios,sol kanadına da kardeşi Andronikos komuta ediyordu.Bir süre sonra çatışmanın göğüs göğse dönüştüğünü gören Nikephoros Bryennios,Bizans ordusunun bir yenilgiye uğramasından korkarak emrindeki birliklerle artçıların yardımına koştu.Sonuçta Selçuklu kuvvetleri bozulup kaçmaya başladı.Şahinşah yanında yalnızca Şarabdarı olduğu halde yüksek bir yerde yapılmış bir kiliseye sığındı.Ancak onları **üç İskit veya Oğuz(paralı Türk askerleri)** takip ediyordu,Şarabdar yakalanmasına rağmen Şahinşah yakalanmadı belki de bu Türk askerler Şahinşah'ın kurtulmasına yardımcı oldular³⁰.

Selçuklu birlikleri uyguladıkları psikolojik savaş yöntemleri ile Bizans ordusunu bütün gece uyutmadılar.Onlar özellikle dağların yamaçlarında pek çok ateş yaktılar;attıkları korkunç naralar ve çıkardıkları tüyler ürperten çığlıklarla Bizans ordusunun içine büyük bir korku sardılar. Bu arada,Bizans ordusundan kaçıp gelen **bir Peçenek Türkü**,Şahinşah'ı,gündüz değil,gece savaşı konusunda uyardı.Bu uyarıyla savaşı devam ettiren Şahinşah,Bizans ordusunu bozguna uğratma noktasındaydı ki İmparator ordusunu Afyonkarahisar'ı istikametine çekmeğe kara verdi.Gece-gündüz yapılan saldırılar sonucunda tam netice alınacakken Şahinşah'ın kardeşi **Mesud ve Kayınpederi Danişmendli Emir Gazi'nin** üzerine geldiğini haber alınca İmparator Aleksios'a barış teklifinde bulundu (1116)³¹.

İki devlet arasında bir ateşkesten başka bir şeyi ifade etmeyen bu antlaşma Mesud'un gelmesi üzerine,yapılmış bir antlaşmaydı.**Anna** bu antlaşma sırasında Şahinşah'ın Aleksios'un ayağını öptüğünü söylemektedir.

4.Şahinşah ve İktidarının Sonu:

Bizans askerlerinin tam yenileceği sırada ihtimal ki bazı Selçuklu beylerinin yardımıyla hapisten kurtulan Mesud,Danişmendliler'le birlikte Şahinşah'ın üzerine yürüdü.Aleksios,kardeşi Mesud'un tahta geçmek amacıyla ve bazı beylerin de kışkırtması ve yardımıyla Şahinşah'a bir komplo düzenlediğini öğrenince,sultana kendisine karşı yöneltilmiş komplo hakkında ayrıntılı bilgiler edininceye kadar yanında kalmasını tavsiye etti.Ancak Şahinşah bu sözlere aldırmayarak, Konya'ya doğru harekete geçti. Şahinşah Mesud hakkında bilgi almak için bir de birlik gönderdi,fakat bu birlik Mesud'la karşılaştıktan sonra Mesud'un saflarına katılmamış ve geri dönerek de Şahinşah'a Mesud hakkında yanlış bilgiler vererek,onu aldattılar.Böylece tedbirsiz ve habersiz ilerleyen Şahinşah birden kendisini kardeşinin ve Danişmendli kuvvetlerinin karşısında buldu.İki taraf arasında savaş başlamıştı ki,Mesud'un ordusunda bulunan **Kayseri Emiri Hasan Bey(Ebul Gazi)'in oğlu Gazi (Gazes)**saflardan öne atlayarak Şahinşah'a mızrağıyla vurdu. Şahinşah hışımla dönerek Gazi'nin elinden mızrağı aldı:"**Kadınların,artık bana karşı kullanmak üzere mızrak taşıdığından haberim yoktu**"diyerek onunla alay etti.Durumun kendi aleyhine olduğunu anlayan Şahinşah hemen oradan uzaklaştı.Amacı Aleksios'un yanına varmaktı.Fakat onun yanında bulunan ve çoktan beri Mesud' un yandaşı olan Boğa,onu engelledi ve İmparatora götürmek bahanesiyle,Tyragion'a götürdü.Mesud'un gelmesine kadar Şahinşah'ı burada oyaladı. Bu yöredeki Rum ahali Şahinşah'a destek oluyorsa da,Boğa'nın tehditleri yüzünden Kuşatma altındaki kale kapısını açtılar ve böylece Mesud Şahinşah'ı ele geçirdi.**Şahinşah'ı da Türklerin eski inancına göre kendi yay kirişiyle* boğduruldu (1116)**³².

III. ŞAHİNŞAH'IN KISA SÜREN HAKİMİYET DÖNEMİNİN DEĞERLENDİRİLMESİ VE ŞAHİNŞAH'IN ŞAHSİYETİ

²⁹Koca,Salim,a.g.e,s.106

³⁰Koca,Salim,a.g.e,s.106;Anna,Kommenen,s.494-495

³¹Koca,Salim,a.g.e,s.106-107;Turan, Osman,a.g.e,158-159,1998

*Anna,Şahinşah'ın gözüne mil çekilmesi olayını **Romanos Diogenes**'in gözüne mil çekilme olayı ile kıyaslamaktadır.Anna'nın dediği gibi gözüne önce mil çekilip sonra da yay kirişiyle boğdurulmuştur.

³²Koca,Salim,a.g.e,s.108;Turan,Osman,a.g.e,160,1998; Anna,Kommenen,s.499-501

1107 yılında Kılıç Arslan'ın Büyük Selçuklu Devleti'ne karşı giriştiği mücadelede hayatını kaybetmesi üzerine Türkiye Selçuklu tahtı 3 yıl sahipsiz kalmış bunun üzerine de Bizans Batı uçlarını ve burada ki Türkleri kıyıma uğratmıştı.Büyük Selçuklu Devleti'nin karışık ortamından yararlanarak,kaçmayı başaran Şahinşah,Konya'ya gelerek tahta çıkmıştı.Ele alması gereken sorunları tespit ederek bunların üzerine gitmeye başladı.

14 yaşında genç bir hükümdarın ve büyük bir yıkımdan kurtulan birinin yapamayacağı işleri düşünmesi,Şahinşah'ın bu yaşta bile devleti idare edebileceğini gösteriyordu.Türk tarihi içerisinde 6 yıl gibi kısa bir sürede yaptıklarına baktığımızda Şahinşah'ın talihsiz bir şekilde ve de zamanında yeterli derecede önlemini alamadığı bir iktidar mücadelesi yüzünden hayatını kaybetmesi,onun çok daha başarılı işlerini görmemize engel olmuştur.

Şahinşah genç olmasına rağmen önündeki en büyük engelleri belirleyerek bunları bir sistem içerisinde halledebileceğini göstermiştir.Öncelik olarak Kayseri Emiri Hasan Bey'i ortadan kaldırarak, **İktidarını sağlamlaştırmıştır.** Hasan Bey'in emrinde kalabalık bir Türkmen kitesinin bulunuşu ve iktidar boşluğu sırasında Türkmenlerin Hasan Bey'e sığınması onun için öncelikli mesele olmuştur.

Şahinşah soydaşlarıyla yakından ilgilenen ve Türkmenlerin büyük savaş yeteneklerinden yararlanarak,Bizans'ı zor durumlara düşürmeyi bilen bir strateji uzmanıydı.Türkmenleri büyük komutanları aracılığı ile elinde tutan Şahinşah,batı uçlarında basmadık yer bırakmamıştır.Doğu uçlarından gelen kalabalık Türkmen kitlelerini batı uçlarına sevk ederek bu stratejisini başarıyla uygulamış ve Bizans'ı bir an olsun rahat bırakmamıştır.

Şahinşah 14 yaşında olmasına rağmen iyi bir savaşçı,Türk askeri taktiğini başarıyla uygulayabilen bir ordu komutanıydı.Başarı kazanamadığı zamanlarda da uygun barış şartları oluşturarak,kayıp vermeden ordusunu geri çekmesini bilirdi.Bu esnada da düşmanın geçeceği yerleri tahrip ederek,düşmanın doğal bir felaketle baş başa kalmasını sağlardı.

Şahinşah hızlı hareket ederek düşmanlarını yanıltmayı bilen ve neticeye ulaşabilen bir liderdi.Ordu yenilmek üzereyken bile yıldırma,yıpratma gibi Türk şaşırtma taktiklerini uygulamayı bilmiştir.Bunun yanında kendisine yapılabilecek yakın bir saldırıda da telaşlanmamış ve ani bir hareketle hemen karşılık vermiştir.

Şahinşah merhametli bir devlet adamı ve aile büyüğü idi.Kardeşlerini ortadan kaldırmaması onları sadece tutsak etmekle yetinmesi,bunu açıkça göstermektedir. Kayseri Emiri Hasan Bey'in ortadan kaldırılmasıyla çelişkili görülse de kardeşlerinin henüz küçük olması ve kardeşlik duygusunun ağır basmasından kaynaklanmış olabilir.

Şahinşah'ın en büyük hatası kendisine daima güvenmesi olmuştur.Bu nedenle de ani hareketlerde bulunarak kendi hayatı da dahil olmak üzere Türk ordusunun hayatını da tehlikeye sokmuştur.Emir Bunluğ'u dinlemeyerek,Bizans ordusuna saldırmış ve bu mücadelede, kardeşi Mesud'la girdiği iktidarını koruma mücadelesinde de Aleksios'un yardımını geri çevirmiş ve sağlam tedbirler almamıştır.Adamlarına da fazla güvenmesi onun sonunu getirmiştir.